

ANAYASA MAHKEMESİNE BİREYSEL BAŞVURU (ANAYASA ŞİKÂYETİ)

Prof. Dr. Hasan Tahsin FENDOĞLU¹

I. BİREYSEL BAŞVURU HAKKI:

Günümüzde, temel hakların korunması amacıyla Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yolu, sayısı 40'ı aşan uygar ülkelerde kabul edilmektedir. Bu yol, hukuk devleti ilkesinin daha mükemmel bir biçimde gerçekleştirilmesine ve bunun en önemli unsurlarından biri olan devlet organlarının yaptığı temel hak ihlallerine karşı bireyin korunmasına yardımcı olmaktadır.²

Anayasa şikâyeti ile kamu gücünün bir temel hakkı ihlal ettiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvuru anlaşılmaktadır. Bunun amacı, olağan kanun yollarının bunu gerçekleştiremediği durumlarda hak ve özgürlüklerin korunmasını sağlamaktır. Anayasa şikâyeti, başka yollarla giderilemeyen temel hak ihlallerini ortadan kaldırmaya yönelik istisnai ve ikincil nitelikte bir başvuru yoludur. Anayasa şikâyeti ne mevcut kanun yollarının devamı, ne de hukuk düzeni içinde görülen uygulama hatalarının düzeltilebileceği bir olağanüstü kanun yoludur. Bu yol, sadece bir temel hak ihlalinin denetlenebileceği istisnai bir hukuk yolu, olağanüstü bir hukuki çözümdür.

Anayasa şikâyetinin ikili işlevi vardır. Birinci işlevi, kişilerin sübjektif haklarını koruması, ikinci işlevi ise kararları aracılığıyla kimi anayasal sorunlara açıklık getirilmesi, anayasa düzeninin korunmasına, yorumlanmasına ve geliştirilmesine katkıda bulunmasıdır.³

Anayasa yargısında “Amerikan Modeli”ni uygulayan A.B.D., İngiltere, Danimarka, Estonya, İrlanda, Norveç ve Hollanda gibi ülkelerde kanunların anayasaya uygunluğu genel mahkemeler tarafından denetlenmekte, bu ülkelerde Anayasa Mahkemesi bulunmamaktadır. Avrupa modelini uygulayan ve Anayasa yargısı denetimi bağımsız mahkeme tarafından yapılan pek çok ülkede ise, soyut norm denetimi yapılmakta ve somut norm denetimine ilişkin bireysel başvuru hakkı kabul edilmemektedir. Ülkemizde mahkemeler Fransız modeline uygun olarak yapılandırılmış ve anayasal denetim “Anayasa Konseyi” tarafından yapılmakta ise de, Fransa’da bireysel başvuru hakkı bulunmamaktadır.

---

¹ Anayasa Hukukçusu, UNESCO İnsan Hakları İhtisas Komitesi Üyesi, RTÜK Üyesi.

² Mukayeseli bir çalışma için bk. [http://www.venice.coe.int/WCCJ/Papers/MKD_Karakamisheva E.pdf](http://www.venice.coe.int/WCCJ/Papers/MKD_Karakamisheva_E.pdf), Prof. Tanja Karakamisheva, Ph.D., **Constitutional Complaint-Procedural and Legal Instrument for Development of the Constitutional Justice (Case Study – Federal Republic of Germany, Republic of Croatia, Republic of Slovenia and Republic of Macedonia.**

³ Bk. http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg21/venedik.pdf, Peter PACZOLAY, **“Constitutional Complaint”.**

Bireysel başvuru, kamu gücünün işlem, eylem veya ihmali nedeniyle temel hak ve özgürlükleri ihlal edilen bireylerin iç hukuk yollarını tükettikten sonra⁴ başvurdukları istisnai, olağanüstü ve ikinci nitelikte (tali) bir hak arama yoludur.⁵ İnsan hakları ihlallerinin önlenmesi öncelikle idare ve yargı mercilerine ait olduğu için bireysel başvuru, ikincildir; bu yol, istinaf veya temyiz yolu da değildir.

Türkiye'nin taraf olmadığı 4., 7., ve 12. nolu AİHS Protokolleri ile ilgili konularda bireysel başvuru 6216 sayılı yasanın kapsamı dışındadır.⁶

Bireysel başvuru için idari ve yargısal tüm yollar tüketilmiş olmalıdır. Kişi, kanun yollarını kullanamamış ise, örneğin dosyasını temyiz etmediği için karar kesinleşmiş ise, bireysel başvuru yolunu kullanamaz. Çünkü bireysel başvuru ikincil nitelik taşır. Tüm kanun yollarına başvurmuş olmalıdır.⁷ Bireysel başvuruya ne kadar zamanda karar verileceği konusunda 6216 sayılı yasa da belirli bir süre öngörülmemiştir.

Bir ihmalin bireysel başvuruya konu olabilmesi için, kamunun işlemde bulunma zorunluluğu olmalıdır. Şayet bireyin anayasal hakkı ihlal edilmişse, bu şartla bireysel başvuru mümkündür.⁸

BİREYSEL BAŞVURUYU UYGULAYAN ÜLKELER:

Günümüzde kırktan (40) fazla ülkede bireysel başvuru kabul edilmiştir. Alman hukuk ailesine tabi olan Almanya, Avusturya, İsviçre; ayrıca Belçika; İspanya hukuk ailesine tabi olduğu kabul edilebilen Meksika (1857'de kabul etti), İspanya, Arjantin, Brezilya, Kolombiya ve diğer Latin Amerika; Rusya, Macaristan, Hırvatistan, Polonya, Slovenya, Çek Cumhuriyeti gibi doğu Avrupa ülkeleri ve Kore bireysel başvuruyu uygulamaktadır. Anglo-Amerikan hukukunda bireysel başvuru kurumu yoksa da, "**writ of certiorari, writ of mandamus** veya **writ of prohibition**" isimli kurum, bireysel başvuru kurumuna benzemektedir.⁹

⁴ Anayasaya göre, "**Herkes**, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) kapsamındaki herhangi birinin **kamu gücü** tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının **tüketilmiş olması** şarttır." (1982 Anayasası, 148/3: (Ek fıkra: 12/9/2010-5982/18 md.).

⁵ 6216 sayılı yasanın 45 inci maddesinin ikinci fıkrasına göre, "İhlale neden olduğu ileri sürülen **işlem, eylem ya da ihmal** için kanunda öngörülmuş **idari ve yargısal** başvuru yollarının tamamının bireysel başvuru yapılmadan önce **tüketilmiş olması** gerekir." Bk. Sağlam, Musa-Ekinci, Hüseyin, **66 Soruda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru**, Anayasa Mahkemesi Yayını, Ankara, 2012, s. 9.

⁶ 6216 sayılı yasanın 45 inci maddesinin birinci fıkrasına göre, "**Herkes**, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve buna ek **Türkiye'nin taraf olduğu protokoller** kapsamındaki herhangi birinin **kamu gücü** tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir."

⁷ Sağlam-Ekinci, s. 23.

⁸ 6216 sayılı yasanın 45 inci maddesinin birinci fıkrasına göre, "**Herkes**, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve buna ek **Türkiye'nin taraf olduğu protokoller** kapsamındaki herhangi birinin **kamu gücü** tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir."

⁹ Bk. <http://en.wikipedia.org/wiki/Certiorari> (27.9.2012). <http://en.wikipedia.org/wiki/Mandamus> (27.9.2012)

NİÇİN BİREYSEL BAŞVURU:

Bireysel başvuru, devletin insan hakları ihlallerini incelemek ve ülkemizin AİHM mahkûmiyetini minimize etmek nedenleriyle kabul edilmektedir. Aslında Anayasanın **amacı, devleti sınırlamak**, temel hak ve özgürlükleri korumaktır. Temel hak ve özgürlükler ANYM'nin doğrudan koruması altındadır. Anayasa yargısı, anayasa düzenini yani temel hak ve özgürlükleri teminat altına almak içindir. Bireysel başvurunun amacı insan haklarını korumaktır.

AVRUPA KONSEYİ VE VENEDİK KOMİSYONU:

AK ve Venedik Komisyonu, bireysel başvuruyu salık vermiş, etkili iç hukuk yolları ile dosya sayısının azaltılmasını üyelere önermiştir. 19 Şubat 2010 tarihinde AK Bakanlar Komitesi, kabul ettiği **Interlaken Deklarasyonu** ile AİHS'ni uygulayacak mekanizmaları en kısa sürede kurma sözünü vermiştir.¹⁰ Venedik Komisyonu da bireysel başvurunun tanınması gerektiğini vurgulamıştır. Venedik Komisyonu, ayrıca 6216 sayılı yasanın Avrupa Standartlarına uygun olduğunu belirtmiştir.¹¹

ALMANYA UYGULAMASI

Bireysel başvuru konusunda Dünyadaki en başarılı uygulama Almanya'da görülmektedir.¹² Almanya 1951 tarihinde kanunla, 1969 tarihinde ise 1949 tarihli Bonn Anayasasında değişiklik yaparak anayasa şikâyeti kurumunu kabul etmiştir. Almanya uygulaması hakkında şunlar söylenebilir; vatandaş olmayanlar bireysel başvuruya sınırlı olarak başvurabilir (1949/93-1, 4a). Kişinin dava ehliyeti olmalıdır. Süre 1 aydır. Tüm yargı yolları tüketilmiş olacaktır. İlk incelemeyi 3 üyeden oluşan Daire yapacaktır. Şayet dava red edilirse, itirazı kabil değildir, kesindir. Uygulamada yaklaşık olarak dava dosyalarının % 99'u red edilmektedir.¹³ 1951'den bugüne 170 bin şikâyet gelmiştir ki bu, Alman Anayasa Mahkemesine gelen tüm dosyaların % 96'sıdır. Almanya'da bireysel başvuru konuları konusunda şunlar söylenebilir; kürtaç, vicdani red, ortam dinleme, kamu okullarında türban, üniversiteye giriş sistemi, sigara yasağı, nükleer enerji gibi konularda yüksek mahkeme karar vermektedir. 11 Eylül 2001 tarihinde ikiz kule saldırısı gibi bir saldırıda "Alman Hava Kuvvetleri uçağı vurabilir mi" davasına, Alman ANYM, "hayır" kararını vermiştir.¹⁴

II. BİREYSEL BAŞVURUNUN ŞARTLARI

Bireysel başvuru, bu konudaki form kullanılarak veya ayrı bir dilekçe ile verilebilir. Dilekçe tam ve okunaklı olarak doldurulur ve imzalanır. Türkiye'de daha İleri bir

¹⁰ Bk. http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution/themes/interlaken/index_EN.asp(27.9.2012).

¹¹ Bk. <http://www.venice.coe.int/Sağlam-Ekinci>, s. 11. Anayasaya göre, (148/5: Ek fıkra: 12/9/2010-5982/18 md.) "Bireysel başvuruya ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir."

¹² Federal Alman Anayasa Hukuku için bk. <http://staatsrecht.honikel.de/en/>(27.9.2012). Anayasal şikâyet için bk. <http://www.godlikeproductions.com/forum1/message1977898/pg1>

¹³ Uzun, 8.

¹⁴ Uzun, 9.

tarihte e-maillerin güvenilir olması, elektronik imza imkânı durumunda bu tür başvurular da dikkate alınabilir ama şu an bu durum mevzuatımıza uygun değildir. Bu nedenle mektup, telgraf veya e-mail ile başvuru yapılamaz. Şayet dava vekille temsil olunacaksa, bu durumda dilekçeyi avukat imzalamalıdır.¹⁵ Başvuru formu toplamda ekleri hariç 10 sayfayı geçemeyecektir. Başvuru formu www.anayasa.gov.tr adresinden temin edilmektedir.¹⁶ Başvuru dilekçesinde kimlik ve adres bilgileri, ihlal edilen hak, dayanılan anayasa hükümleri, tüketilen iç hukuk yolları, başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarih, uğranılan zarar varsa miktarı, deliller, işlem veya kararın aslı veya örneği, **başvuru harcı makbuzu** mutlaka eklenmelidir.¹⁷ Ödeme gücü olmayan kişi mahkemeden adli yardım talebinde bulunabilir. Bu durumda elindeki yoksulluk belgeleri de ANYM'e ibraz etmelidir.

Bireysel başvuru, 12 Eylül 2010 tarihli halk oylaması sonucunda mevzuatımıza girmiştir. 1982 Anayasasının 148 inci maddesinin gerekçesinde, AİHM' de bulunan Türkiye'ye ait ihlal dosyalarının azalması amaçlanmıştır. Bireysel başvurunun olmadığı İngiltere'nin AİHM'de, Almanya'ya göre, daha çok dosyasının olduğu görülmektedir. Bireysel başvurunun olduğu Almanya'nın AİHMde, daha az mahkûm olduğu görülmektedir. Türkiye'de bireysel başvuru hakkı 23 Eylül 2012 günü fiilen başlamıştır. Konu, Türkiye'de 2004 den beri tartışılmakta olup, Yargıtay ve Danıştay gibi Yüksek Mahkemeler, yetkilerine müdahale edildiğini belirtmektedirler. Buna yanıt verilirken, bireysel başvurunun sadece insan hakları konularında bir çalışma olduğunu, bir üstünlük değil iş bölümü sayıldığını, AİHM'den dosyalar dönmesin diye, yapıldığını, AİHM yerine ANYM'nin geçmesi ile ANYM'nin üst duruma gelmeyeceğini, nitekim, AİHM'nin de bir üst mahkeme olmadığını belirtirler. Anayasanın 2 inci ve 5 inci maddeleri ise bu konuda açıktır.

Bireysel başvuru hakkı 1961 Anayasasının hazırlık aşamasında tartışılmış ama her nedense kabul edilmemiştir. 1982 Anayasasının hazırlık aşamasında ise bu konu tartışılmamıştır. TOBB'nin 2000 tarihli anayasa önerisinde bireysel başvuru hakkı (md. 152/a) önerilmiştir. TBB'nin 2001 anayasa önerisi ise TOBB önerisinin aynısıdır (md. 165).

Bireysel başvuruyu uygulayacak olan Türk Anayasa Mahkemesi (ANYM), Genel Kurul, İki Bölüm ve Altı Komisyondan oluşmaktadır. Toplam 17 üyesi vardır. Toplantı nisabı, başkan artı on iki (12) üyedir. Karar nisabı kural olarak salt çoğunluktur. Bölümler, başkan vekili artı yedi (7) üyeden oluşmaktadır. Bölümlerde toplantı nisabı, başkan vekili artı dört (4) üyedir. Bölümlerde karar

---

¹⁵ 6216 sayılı yasanın 47 inci maddesinin dördüncü fıkrasına göre, "Başvurucu bir avukat tarafından temsil ediliyorsa, vekâletnamenin sunulması gerekir."

¹⁶ 6216 sayılı yasanın 47 inci maddesinin üçüncü fıkrasına göre, "Başvuru dilekçesinde başvuru yollarının tüketilmesine ilişkin aşamaların, başvuru yollarının tüketildiği, başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarih ile varsa uğranılan zararın belirtilmesi gerekir. Başvuru dilekçesine, dayanılan deliller ile ihlale neden olduğu ileri sürülen işlem veya kararların aslı ya da örneğinin ve harcın ödendiğine dair belgenin eklenmesi şarttır."

¹⁷ 6216 sayılı yasanın 47 inci maddesinin ikinci fıkrasına göre, "Bireysel başvurular harca tabidir."

nisabı salt çoğunluktan oluşmaktadır. Komisyonlar ise iki (2) üyeden oluşmakta olup, toplantı ve karar nisabı aynıdır: İki (2) üye yani oy birliği.

ANYM Genel Kurulunun bireysel başvuru konusunda görevi yoktur. Tek yetkisi Bölümler arasında içtihat farkı oluşursa, bunu karara bağlamaktır. Kanuna göre, “Komisyonlar arasındaki **ıçtihat farklılıkları**, bağlı oldukları **bölümler**; bölümler arasındaki içtihat farklılıkları ise **Genel Kurul** tarafından karara bağlanır. Buna ilişkin diğer hususlar İçtüzükle düzenlenir. (6216/50-4).”

Raportörler, Komisyon ve Bölümlerde görevlidirler. Buralarda karar taslağı hazırlar ve görüşülürken toplantılara katılırlar. Gerekli tebligatları, yazışmaları yaparlar, bunu takip ederler. Gerektiğinde tanık veya uzman dinleme gibi yetkiler verilebilir.¹⁸

ANYMK'ları yasama, yürütme ve yargı organlarını bağlar. Hiçbir organ, ANYM kararına direnemez. Buna aykırı hareket edilmesi halinde bir hak kaybına neden olacağı için birey, yeniden ANYM e başvurabilir.

Kanuna göre, “Davadan **feragat** hâlinde, düşme kararı verilir. (6216/50-5)”.

ANYM, ilk derece mahkemelerinin yorumlanmasında hata yapıp yapmadıkları ile ilgilenmez. Bir temyiz incelemesi yapmaz, insan hakları incelemesi yapar. Usul sorunları ile ilgilenmez. Çünkü bireysel başvuru yolu, istinaf veya temyiz yolu değildir. ANYM, olaya salt anayasa hukuku açısından bakar.¹⁹

Hiç dava açmamış kişiler ANYM'e başvuru yapabilmelidir. Faili meçhullerde henüz dava açmamış kişiler de bireysel başvuruda bulunabilmelidir.

23 Eylül 2012 tarihinden sonra kesinleşen davalar bireysel başvuru konusu olabilir.²⁰

III. BİREYSEL BAŞVURUNUN USULÜ:

Bireysel başvuru formları “resmi dilde” doldurulacaktır. Başvuru sahiplerine kısa mesajla bilgilendirme yapılacaktır. ANYM'nde bu işlemleri takip etmek üzere “Bireysel Başvuru Bürosu” kurulmuştur.²¹

BİREYSEL BAŞVURUDA İMKÂNLAR-SINIRLAMALAR:

---

¹⁸ Sağlam-Ekinci, s.16.

¹⁹ Anayasaya göre, 1982-148/4: (Ek fıkra: 12/9/2010-5982/18 md.) “Bireysel başvuruda, **kanun yolunda gözetilmesi gereken** hususlarda inceleme yapılamaz.”

²⁰ 6216 sayılı yasanın geçici 1 inci maddesinin 8 inci fıkrasına göre, “Mahkeme, **23.9.2012 tarihinden sonra kesinleşen** nihai işlem ve kararlar aleyhine yapılacak bireysel başvuruları inceler”.

²¹ 6216 sayılı yasanın 47 inci maddesinin birinci fıkrasına göre, “Bireysel başvurular, bu Kanunda ve İçtüzükte belirtilen şartlara uygun olarak doğrudan ya da mahkemeler veya yurt dışı temsilcilikler vasıtasıyla yapılabilir. Başvurunun diğer yollarla kabulüne ilişkin usul ve esaslar İçtüzükle düzenlenir.”

1. Anayasanın yargı dışı bıraktığı şu 4 işleme karşı başvuru yapılamaz; Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemler; YAŞ'ın ilişik kesme kararı dışındaki kararları; HSYK'nın ihraç dışındaki kararları ve YSK kararları.²²
2. Yasama işlemleri (Kanun, içtüzük vb) (6216/45,3). Ama kişiye karşı bir ihlalden söz edilirse, bireysel başvuru mümkündür.
3. Düzenleyici idari işlemler dava konusu yapılamaz (6216/45,3).²³
4. ANYM kararları dava konusu yapılamaz.
5. Dava açıkça dayanaktan yoksun ise dava konusu yapılamaz.
6. Başvuru, anayasal açıdan önem taşımalıdır. Almanya ve İspanya, bunu kriter olarak kabul etmişlerdir. Çünkü insan haklarını korumak görevi, asıl olarak genel mahkemelerdedir. ANYM, genel mahkemeleri gözetler. Bu kriter, mahkemenin iş yükü altında boğulmaması için getirilmiştir.
7. Başvuru, güncel ve kişisel bir hakkın doğrudan etkilenmiş olması nedeniyle yapılmalıdır.
8. Başvurucu önemli bir zarara uğramamışsa veya başvuru insan hakları açısından önem taşıyorsa başvurular incelenmez.
9. Yabancılar, Türk vatandaşlarına özgü olan konularda bireysel başvuruda bulunamaz (ör. işkence, kötü muamele gibi konularda başvuruda bulunabilirler).
10. **“Kamu tüzel kişileri** bireysel başvuru yapamaz. **Özel hukuk tüzel kişileri** sadece tüzel kişiliğe ait haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle bireysel başvuruda bulunabilir.” (6216-46/2). Kamu tüzel kişilerinin dava hakkı yoktur.
11. Başvuru, 23 Eylül 2012 tarihinden sonra kesinleşen nihai işlemler, eylemler, kararlar aleyhine yapılacaktır.

Başvuru yapanın mazereti varsa (mücbir neden, ağır hastalık gibi) belgesini dilekçeye eklemesi gerekir.²⁴ Belgeler, başvuranın elinde olmayıp da, herhangi bir devlet kurumunda ise, mahkemeden bunun celbi talep edilir. Mahkeme bu tür bir belgeyi resen de getirtilebilir. Başvuru belgelerinde değişiklik olursa, başvuru sahibi, bu durum en kısa zamanda Mahkemeye bildirmelidir. Başvuru sahibi kimliğini gizleyemez ama bilgilerinin kamu ile paylaşılmamasını ANYM'nden istebilir.²⁵ Bu konularda eksiği olana 15 günlük ek süre verilir.²⁶

IV. İLK İNCELEME (=KABUL EDİLEBİLİRLİK İNCELEMESİ):

²² 6216 sayılı yasanın 45 inci maddesinin üçüncü fıkrasına göre, **“Yasama işlemleri ile düzenleyici idari işlemler aleyhine doğrudan bireysel başvuru yapılamayacağı** gibi Anayasa **Mahkemesi kararları** ile **Anayasanın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler** de bireysel başvurunun konusu olamaz.”

²³ 6216/45,3 ün ANY'a aykırı olduğu belirtilebilir.

²⁴ 6216 sayılı yasanın 47 inci maddesinin beşinci fıkrasına göre, “Bireysel başvurunun, başvuru yollarının tüketildiği tarihten; başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren **otuz gün içinde yapılması gerekir**. Haklı bir mazereti nedeniyle süresi içinde başvuramayanlar, mazeretin kalktığı tarihten itibaren **onbeş gün içinde** ve mazeretlerini belgeleyen delillerle birlikte başvurabilirler. Mahkeme, öncelikle başvuru sahibinin **mazeretinin geçerli görülüp görülmediğini** inceleyerek talebi kabul veya reddeder.”

²⁵ Sağlam-Ekinci, s. 19.

²⁶ 6216 sayılı yasanın 47 inci maddesinin altıncı fıkrasına göre, “Başvuru evrakında herhangi bir **eksiklik bulunması hâlinde**, Mahkeme yazı işleri tarafından eksikliğin giderilmesi için başvuru sahibi veya varsa vekiline **onbeş günü geçmemek üzere bir süre** verilir ve geçerli bir mazereti olmaksızın bu sürede eksikliğin tamamlanmaması durumunda başvurunun reddine karar verileceği bildirilir.”

İlk inceleme, evrak üzerinden esasa girilmeden yapılacaktır. Sadece başvuru koşulları incelenir, esasa girilmez.²⁷ İlk inceleme yani kabul edilebilirlik incelemesi 2 üyeden oluşan 6 adet Komisyon tarafından gerçekleştirilir.²⁸ Bu aşamada sadece başvuru evraklarının eksik olup-olmadığı, dayanağının varlığı konuları incelenecektir.²⁹ Şayet başvuru formunda eksikler varsa ve bunlar süresinde tamamlanmamışsa başvurunun reddine karar verilir.³⁰ Buna başvurunun “**idari yönden reddi**” denir. İdari yönden red kararına karşı tebliğden sonra 7 gün içinde ANYM’e itiraz edilebilir. İtiraz, komisyonda kesin olarak karara bağlanır.

İlk inceleme için dosya komisyonlara ve daha sonra bölümlere otomatik olarak dağıtılır. İnceleme kayıt sırasına göre yapılır, acil-önemli konular varsa (yaşam hakkı gibi) dosyalar öne alınabilir.

ANYM, tanık ve bilirkişi dinleyebilir; keşif ve duruşma yapabilir. ANYM’e ulaşan bilgi-belgeler 15 günde görüşlerini sunması için başvurucu ile paylaşılır. Her tür karar Adalet Bakanlığına ve tüm ilgililere tebliğ edilir.

Bireysel başvurunun yapılması, başvuru konusu olan işlemin icrasını durdurmaz.

Kanunda, AİHM benzeri “dostane çözüm” düzenlenmemiştir. Bununla birlikte şayet, dostane çözüm olursa, davanın düşmesine karar verilecektir.

Ferağat halinde düşme kararı verilebileceği gibi, insan hakları açısından devam kararı da verilebilir.

Komisyon kararlarından **ilkesel önemi** olanlar ile Bölüm kararlarının **tümü** ANYM’nin internet sitesinde yayımlanır. Bölümlerin **ilkesel kararları** da RG’de yayımlanır.³¹

---

²⁷ 6216 sayılı yasanın 48 inci maddesinin dördüncü fıkrasına göre, (4) “Kabul edilemezlik kararları **kesindir** ve ilgililere tebliğ edilir.” 6216 **sayılı yasanın 48 inci maddesinin beşinci fıkrasına göre**, “Kabul edilebilirlik şartları ve incelemesinin usul ve esasları ile ilgili diğer hususlar İÇTüzükle düzenlenir.”

²⁸ 6216 sayılı yasanın 48 inci maddesinin üçüncü fıkrasına göre, “Kabul edilebilirlik incelemesi **komisyonlarca** yapılır. Kabul edilebilirlik şartlarını taşımadığına **oy birliği** ile karar verilen başvurular hakkında, **kabul edilemezlik kararı** verilir. Oy birliği sağlanamayan dosyalar **bölgümlere havale** edilir.”

²⁹ 6216 sayılı yasanın 48 inci maddesinin ikinci fıkrasına göre, “Mahkeme, Anayasanın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi açısından önem taşımayan ve başvuruçunun önemli bir zarara uğramadığı başvurular ile açıkça **dayanaktan yoksun** başvuruların kabul edilemezliğine karar verebilir.”

³⁰ 6216 sayılı yasanın 48 inci maddesinin birinci fıkrasına göre, “Bireysel başvuru hakkında kabul edilebilirlik kararı verilebilmesi için 45 ila 47 nci maddelerde öngörülen şartların taşınması gerekir.”

³¹ Sağlam-Ekinci, s.36. 6216 sayılı yasanın 50 inci maddesinin üçüncü fıkrasına göre, “Bölgümlerin esas hakkındaki kararları gerekçeleriyle birlikte ilgililere ve Adalet Bakanlığına tebliğ edilir ve Mahkemenin internet sayfasında yayımlanır. Bu kararlardan hangilerinin Resmî Gazetede yayımlanacağına ilişkin hususlar İÇTüzükte gösterilir.”

Komisyonlar ve bölümlerin verdiği kararlar kesindir. İdari yönden red kararların karşı 7 gün içerisinde itiraz edilir.

Bireysel başvuru konusu olabilecek bazı haklar şunlardır; yaşam hakkı; işkence ve kötü muamele yasağı; kölelik ve zorla çalıştırma yasağı; kişi özgürlüğü ve güvenliği; adil yargılanma hakkı; suç ve cezaların kanuniliği; özel yaşama ve aile yaşamına saygı, haberleşme özgürlüğüne saygı; düşünce, ifade, din-vicdan özgürlüğü; örgütlenme ve toplantı özgürlüğü; evlenme, aile kurma hakkı; etkili başvuru hakkı; ayrımcılık yasağı; mülkiyet hakkı; eğitim ve öğrenim hakkı; serbest seçim hakkı.³²

Yargı'nın her tür eylem, işlem ve ihmali dava konusu yapılabilir. "Bireysel başvuru ancak ihlale yol açtığı ileri sürülen **işlem, eylem ya da ihmal nedeniyle güncel ve kişisel bir hakkı doğrudan etkilenenler** tarafından yapılabilir (6216/46-1)."

Görüldüğü gibi, bireysel başvurunun iki işlevi vardır; insan haklarını doğrudan başvuru ile korumak ve devlet organlarına insan hakları konusunda yol göstermektir.

V. ESAS HAKKINDA İNCELEME

İlk incelemenin sonucu olumlu olursa, iki ayrı Bölüm, Başkanvekilleri başkanlığındaki en az 4 üye ile (toplam 5 kişi) toplanırlar.³³

Bölümler **evrak üzerinden** karar vereceği gibi **duruşma** da yapabilirler.³⁴ Her tür **araştırma** ve incelemeyi yapabilirler, her tür **belgeyi** isteyebilirler.³⁵

Anayasa Mahkemesi, yaptığı çalışmalardan Adalet Bakanlığına bilgi verir.³⁶

Bölümler, gerekli görürse, resen veya talep üzerine, **tedbir kararı verebilir**. Mahkeme, ancak çok istisnai durumlarda tedbir kararı verebilmelidir; yaşam hakkı gibi. Ayrıca Mahkeme, "clear and present danger" kuralını uygulamalıdır. Tedbir istenen bir dosyada komisyonlar ilk incelemeyi derhal yapar ve dosyayı tedbir

³² Göztepe, **Türkiye'de Anayasa Mahkemesine Bireysel ...** s. 35, Sağlam-Ekinci, s. 11, Uzun, 16.

³³ 6216 sayılı yasanın 49 inci maddesinin birinci fıkrasına göre, "Kabul edilebilirliğine karar verilen bireysel başvuruların **esas incelemesi** bölümler tarafından yapılır. Başkan iş yükünün bölümler arasında dengeli bir şekilde dağıtılması için gerekli önlemleri alır. (6216/49-1".

³⁴ 6216 sayılı yasanın 49 inci maddesinin dördüncü fıkrasına göre, "Mahkeme, incelemesini **dosya üzerinden** yapmakla birlikte, gerekli görürse **duruşma** yapılmasına da karar verebilir." (6216/49-4".

³⁵ 6216 sayılı yasanın 49 inci maddesinin üçüncü fıkrasına göre, "**Komisyonlar ve bölümler** bireysel başvuruları incelerken bir temel hakkın ihlal edilip edilmediğine yönelik her türlü araştırma ve incelemeyi yapabilir. Başvuruyla ilgili gerekli görülen bilgi, belge ve deliller ilgililerden istenir." (6216/49-3".

³⁶ 6216 sayılı yasanın 49 inci maddesinin ikinci fıkrasına göre, "Bireysel başvurunun **kabul edilebilirliğine karar verilmesi** hâlinde, başvurunun bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına gönderilir. **Adalet Bakanlığı** gerekli gördüğü hâllerde görüşünü yazılı olarak Mahkemeye bildirir." (6216/49-2".

kararı için ilgili bölüme gönderirler. Tedbir kararı olan dosyada esas hakkındaki karar 6 içinde verilmezse, verilmiş olan tedbir kararı kalkar.³⁷

Bazı hallerde bölümler de 1. ve 2. incelemeyi birlikte yapabilirler. ANYM, yerindelik denetimi yapamaz.³⁸

İhlal olduğuna veya olmadığına **bölümler** karar verecektir.³⁹ Şayet, ihlal olduğu tespit edilirse, ihlalin ortadan kaldırılmasına karar verilir. İhlal, bir mahkeme kararından kaynaklanıyorsa, yeni bir yargılamaya gerek olup-olmadığı veya tazminatın gerekli olup-olmadığı tartışılır. Yeniden yargılamada yarar yoksa ya tazminata hükmedilir veya genel mahkemede bir dava açması başvuru yapana önerilir.⁴⁰

İhlalin ortadan kalkması için yeni bir yargılamaya ihtiyaç varsa, dosya, ilgili mahkemeye yeniden yargılama yapması için gönderilir. Yeniden yargılama yapmakla yükümlü ilgili mahkeme mümkünse dosyayı evrak üzerinden karara bağlar.⁴¹

Kötü niyetli başvurular cezalandırılır.⁴² Bireysel başvuruda bulunmak, AİHM'e başvuruyu engellemez.⁴³ Zaman içerisinde ortaya çıkabilecek diğer sorunlar, ANYM'nin içtihatlarıyla çözülecektir.

---

³⁷ 6216 sayılı yasanın 49 inci maddesinin beşinci fıkrasına göre, "Bölümler, esas inceleme aşamasında, başvuru için temel haklarının korunması için zorunlu gördükleri tedbirlere resen veya başvuru talebi üzerine karar verebilir. Tedbire karar verilmesi hâlinde, esas hakkındaki kararın en geç altı ay içinde verilmesi gerekir. Aksi takdirde tedbir kararı kendiliğinden kalkar." (6216/49-4".

³⁸ 6216 sayılı yasanın 50 inci maddesinin birinci fıkrasına göre, "Esas inceleme sonunda, başvuru hakkının ihlal edildiğine ya da edilmediğine karar verilir. İhlal kararı verilmesi hâlinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir. Ancak yerindelik denetimi yapılamaz, idari eylem ve işlem niteliğinde karar verilemez. (6216/50-1."

³⁹ 6216 sayılı yasanın 49 inci maddesinin altıncı fıkrasına göre, "Bölümlerin, bir mahkeme kararına karşı yapılan bireysel başvurulara ilişkin incelemeleri, bir temel hakkın ihlal edilip edilmediği ve bu ihlalin nasıl ortadan kaldırılacağına ilişkin belirlenmesi ile sınırlıdır. Bölümlerce kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz." (6216/49-6".

⁴⁰ 6216 sayılı yasanın 49 inci maddesinin yedinci fıkrasına göre, "Bireysel başvuruların incelenmesinde, bu Kanun ve İçtüzükte hüküm bulunmayan hâllerde ilgili usul kanunlarının bireysel başvuru niteliğine uygun hükümleri uygulanır." (6216/49-7". 6216 sayılı yasanın 49 inci maddesinin sekizinci fıkrasına göre, "Esas hakkında incelemenin usul ve esasları ile ilgili diğer hususlar İçtüzükle düzenlenir." (6216/49-8".

⁴¹ 6216 sayılı yasanın 50 inci maddesinin ikinci fıkrasına göre, "Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir. Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hâllerde başvuru lehine tazminata hükmedilebilir veya genel mahkemelerde dava açılması yolu gösterilebilir. Yeniden yargılama yapmakla yükümlü mahkeme, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde mümkünse dosya üzerinden karar verir. (6216/50-2."

⁴² 6216 sayılı yasanın 51 inci maddesine göre, "Bireysel başvuru hakkını açıkça kötüye kullandığı tespit edilen başvuru aleyhine, yargılama giderlerinin dışında, ayrıca ikibin Türk Lirasından fazla olmamak üzere disiplin para cezasına hükmedilebilir. (6216/51." Bu karar kesindir.

⁴³ Sağlam-Ekinci, s. 37.

KAYNAKÇA:

- Fendođlu, Hasan Tahsin :“**Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru**”, Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE), 29 Mart 2010.
- Göztepe, Ece :**Anayasa Şikâyeti**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1998.
- Göztepe, Ece :**Türkiye’de Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru Hakkının (Anayasa Şikâyeti) 6216 Sayılı Kanun Kapsamında Değerlendirilmesi, An Assessment of the Right to Constitutional Complaint In Turkey in light of the Law no. 6216**, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2011 (95), ss. 13–40.
- Kılınç, Bahadır :**Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru Kurumu ve Türkiye Açısından Uygulanabilirliği**, Anayasa Yargısı, 25, Ankara, 2008, s. 20-59.
- Sağlam, Musa, :“**Bireylerin Anayasa Mahkemesine Başvurusu**”, TBBD, Sy. 60, 2005.
- Sağlam, Musa-Ekinci, Hüseyin, :**66 Soruda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru**, Anayasa Mahkemesi Yayını, Ankara, 2012.
- Steven L. Emanuel :**Constitutional Law**, Emanuel Law Outlines, Wolters Kluwer, 29 Edition, USA, 2011.
- Uzun, Cem Duran :**Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Yolu (Anayasa Şikâyeti), Beklentiler ve Riskler**, Seta Analiz, Şubat, 2012.

INTERNET KAYNAKLARI:

- <http://en.wikipedia.org/wiki/Certiorari>
- http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution/themes/interlaken/index_EN.as
- <http://en.wikipedia.org/wiki/Mandamus>
- http://www.venice.coe.int/WCCJ/Papers/MKD_Karakamisheva_E.pdf, Prof. Tanja Karakamisheva, Ph.D., Constitutional Complaint-Procedural and Legal Instrument for Development of the Constitutional Justice (Case Study – Federal Republic of Germany, Republic of Croatia, Republic of Slovenia and Republic of Macedonia.
- http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg21/venedik.pdf, Prof.Dr. Peter PACZOLAY, “Constitutional Complaint”.
- <http://staatsrecht.honikel.de/en/>